TİB TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ AYLIK BÜLTENİ

MAYIS 1975
No : 11

HÜKÜMET PROGRAMI=SERMAYENİN PROGRAMI

Hükümet programı 6 Nisan 1975 günü TBMM'de okunarak kabul edildi. Vaadlerle dolu olan bu programda, bunları gerçekleştirmek için gerekli kaynak ve politikalar hakkında hiç bir bilgi bulmak mümkün değildir. Oysa bu konuda en azından bazı görüşlerin getirilmesi gerekirdi. Anlaşılıyor ki, dört partili koalisyonda ya sadece vaadler üzerinde görüş birliğine varılabiliyor, ya da bu koalisyon somut politikasını uygulamada göstermeye çalışacak. Bu uygulama da gübre fiyatlarının derhal indirilmesi ile başlamış oldu. Bunun kimlere yaradığı ise on gün içinde ortaya çıktı.

Hükümet programında anlaşılması güç olmayan bir yan daha var; hükümet kısa vadeli ve göstermelik tedbirlerle yoksul halkı aldatma yolunu tutmuştur. Böyle bir politika, uzun dönemde neler doğurur şimdiden kolay kestirilemez ama bizi ilgilendiren bu politikanın ülke ekonomisi açısından yapacağı tahribat ve açacağı yaralardır.

Programın genel havasından anlaşılan nisbi ve geçici bir ferahlığı -gerekirse devleti iflas ettirmek pahasına- sağlamaktır. Yoksa böyle bir program kitleleri sadece sözle besleyebilir, oysa kredi muslukları temsil edilen sınıflar için sonuna dek açılacaktır.

Bir iktidarın hem yoksul halkı, hem de sömürücü sınıfları hoşnut etmesi olanaksızdır. Yanılgı, halkımızın hem kurdun midesini doldurmanın, hem de kuzuya zarar vermemenin olanaksız olduğunu gördüğünü, bilme-

125 kuruş

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
— Hükümet Programı	1
— 1960 Sonrası İşçi sınıfı Hareketleri	3
— Tekstil Sanayii ve Son Bunalım	6
— Uluslararası Kalkınma Kurumu (AID)	21
— Hindiçini ve Emperyalizmin Çöken Stratejisi	23

TİB adına sahibi :
AYDIN KÖYMEN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
YILDIRIM KOÇ

Yönetim Yeri :
Tüm İktisatçılar Birliği
Karanfil Sok. 14/10
Kızılay/Ankara

Basıldığı yer :
Çark Matbaası, Ankara 1975

mekten ileri gelmektedir.

Programın ilginç bir yanı da bazı noktalarda CHP-MSP koalisyonu programına benzemesidir. Ancak burada halk sektörü safsatasının yerini, halkın katılacağı kalkınma şirketleri ve işçi yatırım bankası almıştır. Bunlar, belki de kaynakları sermaye kesimine yöneltmek için daha rasyonel tedbirler olacaktır.

Somut politikaların yokluğunun yanında program, bazı genel tutarsızlıklar da içermektedir. Gerçi «ne yapılmak isteniyor»un eleştirisi, «nasıl yapılacak»ın eleştirisine göre daha zordur ama çelişkili vaadleri ortaya koymak da olanaksız değildir. Bir kez programda enflasyonla etkili bir şekilde mücadele edileceğinden sözedilmektedir. Halbuki bir yandan ülke kaynaklarını sermaye sahiplerinin cebine akıtmak; diğer yandan da geçici ve nisbi gelir artışı sağlamaya çalışarak emekçi sınıfların ağzına bir parmak bal çalmak bu hükümetin devletin kaynaklarını sonuna dek zorlayacağını göstermektedir. Oysa bütçenin sekiz milyar dolaylarındaki açığı kamu personel gelirleri hesaplaması ve gübre konusundaki kararlarla en azından onbeş milyar dolaylarına ulaşacaktır. Bu ise ya emekçi sınıfları ezen enflasyon ya da yine emekçi sınıflara yüklenen dolaylı vergiler ile karşılanacaktır. Başka bir olasılık yoktur. Yani sermaye hükümeti hem vaadlerini gerçekleştiremeyecek, hem de sermaye sahiplerine aktaracağı kaynakların temini için emekçi halkı eskisinden de ağır yaşam koşullarına mahkûm edecektir .

Bunun en açık örneği hükümetin ilk büyük uygulaması olan gübre fiyatlarının indiriminde görüldü. Nisan ayında toprağın gübrelenmesi hemen hemen sona ermektedir. Öte yandan ihtiyaç belgesi gösteren herkes gübre alabilmekte ve bu gübre hammadde olarak kullanıldığı boya ve diğer kimya sanayiine ucuz fiyatla satılmaktadır. Aradaki fark ise tüm halkın ödediği vergilerden karşılanacaktır.

Yeni hükümetin finansman sorununu gidermekte başvuracağı kaynakların başında ABD'nin geleceği açık seçik ortadadır. Nitekim daha hükümet kurulalı 15 gün olmadan ABD Başkanının özel temsilcisinin Türkiye'yi ziyareti, ABD'nin de kendisinden yana hükümetler varoldukça Türkiye'ye yardım elini uzatacağının en somut delilidir. Ancak ABD yardımının bir yardım değil fakat Türkiye'yi emperyalist-kapitalist sisteme bağımlı tutmanın bir aracı olduğu bu gün her Türkiye yurttaşının bildiği bir gerçektir.

Sonuç olarak hükümet programında vaad çok, kaynak yok. Sermaye sahiplerinin bu hükümeti de, diğerleri gibi halka yoksulluk ve pahalılıktan başka bir şey getirmeyecektir.

1960 SONRASI
İŞÇİ SINIFI HAREKETLERİ

Günümüzde, emperyalizm ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci sermaye çıkarları doğrultusunda işçi sınıfının ve tüm emekçi halkın daha fazla ve daha etkin bir biçimde sömürülmesi için dışa bağımlı ve çarpık sanayileşmeyi sürdürmektedir. Ancak bu sözde sanayileşmeyle beraber sayıları gün geçtikçe artan işçi sınıfı giderek kendi sınıf bilincine erişmekte, emekçi sınıf ve tabakaların ekonomik-demokratik mücadelesinde başı çekmektedir.

Türkiye'de son 15 yıllık dönemde işçi sınıfının niceliksel gelişimini verilerin yetersizliğine rağmen kabaca izlemek mümkün olmaktadır. 1963 yılında sayıları 2.745.000 olan toplam ücretliler içinde sigortalı işçi sayısı 710.000, tarım işçileri, esnaf, zanaatkâr, ve diğer ücretliler 1.546.000 iken 1971 de toplam ücretlilerin sayısı 4.055. 000'e ulaşmış, sigortalı işçi sayısı ise 1.404.000'e yükselmiştir. Tarım işçileri, esnaf, zanaatkâr, diğer ücretlilerin sayısı ise 1.851.000'e çıkmıştır. 1974 rakamlarına göre de toplam sayıları yaklaşık 4.600. 000 olan ücretlilerin 1.770.000'ini sigortalı işçidir.

Toplam ücretlilerin artışının yanı sıra gözden kaçırılmaması gereken diğer bir olgu da emperyalizmin geri bıraktırıcı etkisi nedeniyle ortaya çıkan işsizlik, gizli işsizlik ve büyük işsizler ordusudur. Dışa bağımlı ve çarpık sanayileşmeyle ve tarımdaki yapı değişikliği ile beraber, kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı son 5 yılda % 36'dan % 41'e çıkmıştır. Bu olgular içinde, gerek kentsel gerekse kırsal kesimlerde işsizlik her geçen yıl artmaktadır. 1 milyona yakın işçinin yurt dışında çalışmasına rağmen günümüzde işsiz sayısı 1.700.000'e ulaşmıştır. İşverenin bir silâh olarak kullandığı bu olgu işçilerin ücretlerini arttırmak yolundaki çabalarını bir ölçüde engellemektedir.

İşsizliğin yanısıra, çalışma ve yaşama koşullarının giderek daha da kötüleşmesi dikkati çekmektedir. Günümüzde toplam ücretlilerin ancak 1/4'ünü sigortalı işçiler oluşturmaktadır. Geride kalan emekçi yığınların ise hiçbir güvenceleri yoktur. Bu arada sigortalı işçilerin de çalışma ve yaşama koşullarının ne derece güvence altına alındığı ayrıca irdelenmesi gereken bir konudur. Bütün bunlara ek olarak emekçilerin büyük bir kısmının sendikalaşmamış olması çalışma ve yaşama koşullarını düzeltmek için mücadele etme olanaklarını ortadan kaldırmaktadır. Son 15 yılda meydana gelen iş kazalarını ve meslek hastalıklarını incelersek işçi sınıfının çalışma ve yaşama koşullarının ne denli kötü olduğu hakkında bir fikir edinebiliriz. 1965-1973 yılları arası yalnızca sigortalıları kapsıyan iş kazası ve meslek hastalıkları giderek artmakta ve yılda ortalama 138 vakayı bulmaktadır. İş kazalarında dünyada 4. sırayı koruyan Türkiye'de 1969'da meyadna gelen 150 114 iş kazası ve meslek hastalığı sonucunda toplam iş görmezlik süresi 4.095.243 gün olmuştur. 1973'de ise 177.201 işkazası ve meslek hastalığı saptanmış ve toplam iş görmezlik süresi 2.506.594 gün olmuştur. (Bu rakam, aşağıda verilen grevden meydana gelen işgünü kaybı sayısıyla karşılaştırılmalıdır.) 1969

-1973 yılları arasında meydana gelen iş kazalarında ve meslek hastalıkları sonucunda ölen sigortalı işçi sayısı ise 4129'dur. Bu arada binlerce işçinin sakatlanarak çalışamaz hale geldiğini ve yaşamlarının daha da zorlaştığını, yüzbinlerce işçinin yaralandığını unutmamak gerekir. Bu rakamlar patronların işçi sağlığına ve yaşamına ne kadar önem(!) verdiği nin kanıtıdır. Kârlarını azamileştirmekten başka hiçbir şey düşünmeyen sermayedarlar, işyerlerinde en temel güvenlik tedbirlerini bile almıyarak işçilerin ölümünde baş rolü oynamaktadırlar. İşkazalarını ki bunlara cinayet demek daha doğru olur, «işçilerin kaderi» olarak niteleyen sarı sendika patronlarının da payını unutmamak gerekir.

Bu gelişmelerin yanı sıra işçi sınıfının kendiliğinden gelişen ekonomik mücadelesi aynı dönem içerisinde hız kazanmıştır. Niceliksel olarak gelişen işçi sınıfı aynı zamanda patronlarla mücadele etmek, ücretlerini arttırmak ve çalışma koşullarını düzeltmek için geçmişteki pratiklerin ışığında ancak sendikalarda birleşmeleri gerektiği bilincine varmaktadırlar. Başka bir deyişle işçiler bireysel çıkarlarının ancak sınıf dayanışmasıyla, ancak ortak mücadeleyle savunulabileceği bilincine erişmektedirler. 1963 yılında sendikalı işçilerin sayısı 296 bin yani toplam ücretlerin yaklaşık % 10 9'i iken 1971 yılında sendikalı işçi sayısı 1.200.000'e çıkarak toplam ücretlilerin % 29,6'sına ulaşmıştır. İşçilerin ekonomik mücadelelerini yürütebilmek için giriştikleri eylemler (grev) uzun yıllar mücadelesini verdikleri grev hakkının 1963'de kanunlaşmasıyla artmıştır. 274-275 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanununun kabul edilmesinden sonra 1963-1972 yılları arasında 650 işyerinde 314 grev yapılmış ve bu grevlere 116.530 işçi katılmıştır; kaybolan işgünü sayısı ise 2.328.906' dır. Aynı süre içersinde sermayenin bir baskı aracı olarak kullandığı anti-demokratik lokavt uygulaması sayısı ise 214'dür. 8618 işyerinde uygulanan lokavtlarda 424.114 işgünü kaybolmuştur. Bu arada sadece 1973'de iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle iş görmezlik süresinin 2.506.594 güne ulaştığını hatırlatmakta yarar vardır.

12 Mart 1971'den sonra yaşanan, tüm demokratik hakların ortadan kaldırıldığı faşizan baskı döneminde ise işçi sınıfının örgütlenme ve grev hakları geniş ölçüde kısıtlanmıştır. 1972 yılında yapılan 14 greve sadece 7158 işçi katılmıştır. Aynı yıl ise 82 lokavt uygulaması olmuştur. 1973 yılı ise bir lokavtlar yılı olmuş; 24 işyerinde yapılan ve 5476 işçiyi kapsıyan lokavtlar sonucu 272 bin işgünü yitirilmiştir. Görülüyor ki özellikle 12 Mart'tan sonra bir yandan işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele hakları ortadan kaldırılır, baskılar yoğunlaşırken, sermaye kanunsuz lokavt uygulamalarını arttırarak işçi sınıfının yaşamını daha da kötüleştirmektedir.

Toplu iş sözleşmelerinde izlenen gelişme ise şu şekilde devam etmiştir: 1965 yılında 2855 işyerinde 171.859 işçiyi kapsıyan 872 toplu sözleşme yapılmış, 1970'de toplu iş sözleşmesi sayısı 1516'ya, işyeri sayısı 5036'ya, toplu sözleşmelerin kapsamına giren işçi sayısı ise 550.951'e çıkmıştır. 1974 yılının Temmuz ayı sonuna kadar imzalanan 528 toplu iş sözleşmesi ise 105 bin işçiyi kapsamaktadır.

Grev hakkının yasal olarak kullanılmaya başlandığı 1963 yılından beri nominal işçi ücretle-

rinde artışlar elde edilebilmiştir. 1963 yılı 100 alındığında ücret endeksi 1973 yılında 282'ye çıkmıştır. Ortalama yılda % 18'lik bir artış sağlanmıştır. Ancak parasal ücretlerdeki bu artışlar işçilerin yaşama düzeylerinde aynı ölçüde bir iyileşme sağlıyamamıştır. Çünkü aynı süre içersinde mal ve hizmetlerin fiyatlarında büyük artışlar meydana gelmiştir. Parasal ücretler fiyat artışlarına göre yeniden ayarlandığında gerçek ücretler 10 yılda 100'den 124'e çıkmıştır yani yılda ortalama % 2.4 lük bir artış olmuştur. Bu oran aynı dönemde kişi başına gerçek gelirdeki artış oranından düşüktür. Söz konusu 10 yıl içersinde gerçek işçi ücretleri en fazla 1969' da % 8,3 oranında artmıştır. Daha sonra artışlarda düşme görülmüş ve 12 Mart'dan sonra artış bir yana, gerçek işçi ücretlerinde düşüş olmuştur. Başka bir deyişle 12 Mart'tan sonraki 3 yıl içersinde işçiler ortalama olarak % 10 oranında fakirleşmişlerdir. Yapılan hesaplamalara göre 1971' de 70 TL. olması gereken asgari ücretler ,ancak 1974'de 40 TL. olarak tespit edilmiştir .

Egemen güçlerin tüm anti-demokratik yasalarına ve baskılarına, öte yandan hayat pahalılığının işçi ücretlerindeki artışları silip süpürmesine rağmen işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesi devam etmektedir. İşçiler giderek tam bir birlik ve dayanışma içersinde topluca hareket ederek ekonomik-demokratik haklarını elde etmenin bilincine varmaktadırlar. Burjuvazi ise işçileri bölmek için koyduğu yasaların yanısıra sarı sendikaları örgütleyerek mücadeleyi kırma çabasındadır. Bugün Avrupa ülkelerinde işkolu sayısı 16 iken bu sayı Türkiye'de 34 olarak tespit edilmiştir. Bunun amacı işçilerin daha yoğun bir şekilde örgütlenmesini parçalamak, kendi güdümündeki sendikaların yaşamını sağlamaktır. Bunun bir göstergesi olarak Türkiye'de 1972'de işkolu düzeyinde 238 sendika olduğunu belirtmek gerekir. Aynı yılda toplam sendika sayısı ise 660'dır. İşverenler bir yandan işçi sınıfının güçlenmesini önlemek için yeni sendikalar açarken ve sendika patronları beslerken diğer yandan işçilerin sendika seçme özgürlüklerini de yasalarla kısıtlamaktadırlar. İşkolu veya işyeri seviyesinde yetki almak için sahte üye fişleri düzenlenmekte ve işçiler baskı altında tutulmaktadır. Sendika seçme özgürlükleri kısıtlanmakta ve işçilerin sendikalardan ayrılması idari ve mali yollardan engellenmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda işçiler sendikadan ayrılmak için noterden tasdikli istifa belgesi almak zorunda bırakılmaktadırlar. Ayrıca grev kırıcılarıyla, lokavtlarla, sıkıyönetimlerle işçi sınıfının örgütlenme ve grev hakları engellenmektedir. 1974 Ekimden itibaren 8 aylık sıkıyönetim devresinde yalnızca üç büyük şehirde binlerce işçiyi kapsayan 13 grev yasaklanmıştır. Ancak bütün bu baskılar işçi sınıfı mücadelesini kıramamıştır. 1960 sonrası sosyalist hareketin emekçi kitlelere yayılmaya başlamasıyla işçi sınıfının kendisi için sınıf olma bilinçlenmesi hız kazanmıştır. Bu bilinçlenme 1964'de Kavel'de başlayan, Gıslaved, Derby ve daha bir çok işyerlerindeki mücadelelerde devam ederek, güçlenerek 1967'de DİSK'le somutlaşmıştır. 1960 sonrası dönemde kendi güdümündeki sendikacılığın giderek gerilemesi egemen güçleri telaşlandırmış ve 274-275 sayılı kanunlarda yapılacak değişikliklerle demokratik haklar kısıtlanmak istenmiştir. Bu kanun değişiklikleri herhangi bir işkolunda en fazla üyeye sahip sendikanın toplu sözleşme yetkisi alabilmesini

sağlıyarak direk olarak devrimci sendikaları hedef almaktaydı. Bu yasa değişikliklerini protesto amacıyla 15 ve 16 Haziran 1970'de 100 binin üstünde bir işçi kitlesi protesto eylemlerine girişti. Egemen güçler işçi sınıfının bu demokratik direnişini bütün güçlerini yığarak engelledi. Hemen arkasından ilan edilen sıkıyönetim ile baskılar daha da yoğunlaştı. Ancak bu direnişler kanunun istenildiği şekilde değiştirilmesini önledi. 12 Mart Döneminde faşist baskılar artarken, bir yandan da artan hayat pahalılığı işçilerin giderek daha da yoksullaşmasına yol açmıştır. Ancak bugün işçiler hızla gerçek işçi örgütlerinde yoğunlaşmakta, ve sınıf çıkarlarının doğrultusunda tüm emekçi yığınlarıyla birlikte ekonomik demokratik mücadelelerini devam ettirmektedirler.

TEKSTİL SANAYİİ VE SON BUNALIMI

Son aylar içinde sürekli olarak, tekstildeki bunalımdan sözediliyor. Karşılıklı grev ve lokavt kararları alınıyor; yürürlüğe konuyor, çok sayıda işçi işten çıkarılıyor. Toplu izin ilk defa tekstil dalında uygulanıyor. Tekstildeki bunalımın nedenleri nedir? İşte bu soruyu cevaplayabilmek için tekstil sanayiinin Türkiye'deki gelişimini incelemek gerekli.

İlkin tekstil sanayiinin üretim konularını tanımlayalım. Tekstil üretim dalları yedi ana başlık altında toplanabilir. Bu dallar pamuklu, yünlü suni-ipek ve sentetik dokuma, hazırgiyim, halı-kilim sanayileri ve diğerleri başlığı altında toplanan keten, sisal, jüt vb. sanayiidir.

Türkiye'de tekstil sanayii özellikle pamuk ipliği ve pamuklu dokuma alanlarında, son yıllarda büyük bir gelişme gösterdi. Böylesine bir sanayileşmeyi nasıl yorumlamalıyız?

«Bilindiği gibi eskiden uluslararası kapitalizm geri kalmış ülkelerin hep geri kalmalarını, hiç sanayileşmemelerini isterdi. Ancak çağdaş anlamda, yatırım malları sanayilerini kurarak, yerli teknolojilerini geliştirerek sanayileşmelerini değil, fakat kendi ürettiği makina ve teçhizatın kullanılmasına olanak tanıyan, kendisinin ulaşmış olduğu teknoloji seviyesinde artık uğraşılmasını gereksiz bulduğu, örneğin tüketim malları sanayilerinin kurulması yönünde sanayileşmelerini istemektedir.» (1)

Bu biçimdeki bir sanayileşme hammaddesinden aramalına, aramalından son ürününe değin emperyalizme bağımlıdır. Çünkü bugün, «eskiden faaliyetlerini genellikle bir tek mal ve ülkeyle sınırlı kılan şirketlerin ağır bastığı ekonomi, yerini çokuluslu denilen ve kârını bütün dünya ölçüsünde azamileştiren şirketlere bıraktı. Buna bağlı olarak da uluslararası işbölümünün sonucu olan karşılıklı bağımlılık arttı. Bunun bir sonucu ise emperyalist -kapitalist sistemin daha da hassaslaşması, sistemin herhangi bir yerinde meydana gelen aksaklığın süratle bütün sisteme yansıması oldu.»

Uluslararası tekelci kapitalizmin (emperyalizmin) günümüzdeki ekonomik görünümü olan çokuluslu tekellerin, geri bıraktırılmış ülkelerdeki tekstil sanayiini, nasıl denetimi altında tuttuğunu, dilerseniz, işe hammaddelerden başlayarak görelim.

Tekstil sanayiinin hammaddeleri pamuk, yün, jüt, keten, kenevir ve suni elyaftır. Türkiye tekstil sanayiinin içinde en önemli öge pamuklulardır. 1971 yılında pamuk ipliği % 50, 94, pamuklu dokuma % 20, 72 ve pamuklu giyim eşyası % 2,23 olmak üzere, pamuklu ürünler, tüm tekstil sanayii ihracatının % 73, 85 ini oluşturmuştur. Bu ürünlerin hammaddesi olan pamuk tamamen yerli üretimle karşılanmaktadır.

Türkiye, dünya pamuk üretiminin % 83'ünü üreten on ülkeden birisidir. Bu on ülkeden yedisi, Hindistan, Brezilya, Pakistan, Uganda, Mısır, Sudan, ve Türkiye emperyalist-kapitalist ilişkiler içinde sömürülen ülkelerdir.

Pamuğun ihracatımızdaki payı 1970 de % 29, 1971 de % 28 dolaylarındadır. Türkiye ürettiği pamuğun % 60'ına yakın bir bölümünü ihraç etmektedir. Nitekim 1972'de 497 bin ton olan üretimin 185 bin tonu (% 37,2) yurt içinde tüketilmiş; 300 bin tonu (%60,3) ihraç edilmiştir. 1973 te ise 543.500 tonluk üretimin 210 bin tonu (% 38,7) yurt içinde tüketilirken 330 bin tonu (% 60,7) ihraç edilmiştir.

Büyük bir bölümü ihraç edilen pamuğun fiyatının belirlenmesi Türkiye'nin gücünün dışındadır. Pamuk fiyatları, çokuluslu tekellerin çıkarları doğrultusunda, alıcı tekellerce saptanmaktadır. Emperyalist sömürünün bu yönü, geri bıraktırılmış ülke halklarının ürettikleri ürünlerin değerlerinin altındaki fiyatlarla satın alınması yoluyladır.

Sömürünün diğer yönü ise pamukta olduğu gibi, genel olarak tarımda kapitalistleşme sonucu, intansif bir tarım politikası izlenerek çokuluslu tekellerden tekel fiyatlarıyla gübre, tarım ilâçları ve araçları alınması yoluyladır. Pamuk üretiminde % 90'a varan bir oranla fosfatlı gübre kullanılmaktadır. Bu gübrenin hammaddesi olan fosfatın fiyatı 1969 da ton başına 11 dolarken 1974 de 80 dolara yükselmiştir. Bu süreç içinde yurdumuzda Mardin Mazıdağ'da bulunan fosfat yataklarının değerlendirilmesi yoluna gidilmemiştir. Gübre fabrikalarının hammadde ihtiyacı, emperyalist tekellerden tekel fiyatlarıyla alınan fosfatla karşılanmıştır. Uretilen gübre, aradaki fark devlet bütçesinden karşılanmak üzere, gerçek maliyetinin altında fiyatlarla satılmıştır. Maliyetin yüksekliğinin nedeni ise tekel fiyatlarıyla alınan hammaddelerdir. Görüldüğü gibi, yaklaşık olarak yılda 250.000 ton gübre kullanan pamuk tarımı, bu yönden de emperyalizme bağımlıdır.

Kullanılan tarım ilâçları ise çokuluslu tekellerce üretilmektedir. Basf, Bayer, Shell, Hoechst, Agro-Merck gibi çokuluslu şirketlerin mallarını, tekel fiyatlarıyla satmalarının üstüne; ilâç konusunda bir sürü oyun ve dalavera dönmektedir. İlâçlar birkaç el değiştirdikten sonra, üreticiye tekel kârının üstüne, bir kaç kat da ticari kâr hediyesiyle ulaşmaktadır. Örneğin pamuk tarımında kullanılan Treflan adlı ilâcın resmi fiyatı 78.50 lira iken, piyasada ancak 250 liraya bulunabilmekte, 650 liralık Caviton ise 1250 liraya satılmaktadır. (Bu konuda geniş bilgi için bakz. TİB Kasım Bülteni.)

Pamuk tarımında kullanılan araçlar ise John Deere, İnternational Harvester, Fiat gibi çokuluslu tekellerce imâl edilmektedir. Bu araçların satın alınması için uluslararası tekelci sermayeye milyonlarca lira para ödenmektedir.

Özetlersek, Türkiye tekstil sanayiinin ana hammaddelerinden olan pamukta, emperyalist sömürü tam anlamıyla geçerlidir. Üretim sürecinde giderler, gübre, tarım ilâç ve araçları için çokuluslu tekellere ödenen paralarla artmaktadır. Maliyetin bu nedenle yüksek oluşunun yanısıra, alıcı tekeller yoluyla pamuğun gerçek değerinin altında fiyatlarla satılması sonucu, özellikle küçük üreticinin eline geçen para daha da azalmaktadır.

Pamuk alanındaki sömürüden, emperyalistlerin yanısıra onların yerli ortakları, tekelci burjuvazi ve onunla işbirliğinde olan büyük tefeci-bezirgânlar ve toprak sahipleri de pay almaktadırlar. Yerli tekelci sermaye yurtiçinde üretilen gübre, tarım araç ve ilâçlarından kâr almaktadır. Kredi mekanizması tamamıyla büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına uygun biçimde işlemekte, küçük üreticiler ne kredi dağıtımından ne de destekleme alımlarından yararlanabilmektedir. Irgatların ve küçük üreticilerin yarattığı değere, emperyalistler ve onların yerli ortaklarınca el konulmaktadır. Pamuk üretiminde çalışan tarım işçileri (ırgatlar) örgütsüzdürler, hiç bir iş güvenceleri yoktur. Onları işe yerleştiren, toprak sahibinin adamı olan elçi adlı aracıdır. Elçi getirdiği işçiler için, o yılki taban fiyatına göre işçiden ve işverenden % 10 almaktadır. İşçinin de aldığı, topladığı kilo başına, taban fiyatının % 10'udur. Yani, 1974 yılındaki gibi, kiloda 8 liralık bir taban fiyatı uygulamasıyla, işçi topladığı her kilo pamuk için 80 kuruş almakta, bunun da 8 kuruşunu elçiye verdiği için, eline kilo başına 72 kuruş geçmektedir. İşçilerin ürettiği değere, büyük toprak sahibinin yanısıra aracı elçinin elkoymasıyla sömürü, daha da katmerlenmektedir.

Üretim sürecinde kullandığı tarımsal girdileri, emperyalistler ve yerli ortaklarından tekel fiyatlarıyla aldığı için, ürettiği ürünü alıcı tekellere ucuza satmak zorunda kaldığı için, kredi mekanizması ve destekleme alımları, büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına göre işlediği için, küçük üreticilerin emperyalistler ve yerli ortaklarıyla çelişkileri vardır.

Ürettiği değere el konulduğu için, emperyalizm ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazinin ürettiği malların fiyatları arttırıldığı ve yaşam pahalandırıldığı için, ırgatların emperyalizm ve yerli ortaklarıyla çelişkisi vardır.

Emperyalizmin tekstil sanayiinin gelişmesine niçin karşı çıkmadığı daha iyi anlaşılmaktadır. Bu sanayiin ana hammaddesi olan pamuk üretimi de kendi sömürüsünü yoğunlaştırmaktadır. Tekstilin ana hammaddesi olan pamukta, emperyalizme böylesine bir bağımlılık vardır.

Bu bağımlılık tekstil sanayinin diğer hammaddelerinde de gözlemlenebilir. Türkiye'de üretilen yapağı ve tiftik, yünlü dokuma standartlarına uymadığından, yünlü dokuma sanayiinin hammaddesi olan yün büyük ölçüde çokuluslu tekellerden tekel fiyatlarıyla satın alınmaktadır. Benzer bir durum, Türkiye'de üretilmeyen keten ve jüt için de söz konusudur. Petrol bazına dayalı suni elyaf Türkiye'de de üretilse,

yurt dışından da satın alınsa, bu hammaddede de, petrol fiyatlarının belirlenmesi sürecinde etkin olan petrol tekellerine ve giderek emperyalizme bağımlılık vardır.

Tekstil sanayiinde bağımlılığın diğer yönlerini anlayabilmek için, sanayiinin yurdumuzdaki gelişmesini incelemek yararlı olacaktır.

TEKSTİL SANAYİİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Tekstil Türkiye'deki en eski sanayi dallarından birisidir. 1800'lerin ikinci yarısında, özellikle İngiltere'deki tekstil sanayiinin hammadde ihtiyacının karşılanması için, Ege'de büyük ölçüde pamuk üretiliyordu. Bu dönemde İngiltere'den ithal olunan pamuklu dokumalar karşısında küçük tezgahlarla çalışan yerli üreticilerin durumu bir sarsıntı geçirmiştir. 1923 yılında yurdumuzda pamuklu dokuma üreten 82.044 iğ varken, iğ sayısı 1960 da 761.120 ye ulaşmıştır.

Yünlü sanayiinde makinalı üretime Tanzimat'tan sonra başlanmıştır. Cumhuriyetten önce Feshane, Hereke, Karamürsel Altınyıldız ve Halkapınar fabrikaları kurulmuştur. Cumhuriyetten sonra ilkin Sanayi ve Maden Bankası konuyla ilgilenmiş, daha sonra, yalnızca tekstil konusunda çalışması için Sümerbank kurulmuştur. Bursa Merinos Fabrikası 1935 de çalışmaya başlamıştır.

Tekstil sanayinin, yurdumuzun iktisadi gelişiminde tarihsel bir önemi vardır. Uzun süreli bir geçmişi olmakla birlikte, tekstil sanayiinin gelişmesi 1960'lardan, özellikle 1967'den sonra hız kazanmıştır. Bu hız 1970'lerin ikinci yarısında bir patlamaya dönüşmüştür.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, tekstil sektörüne büyük bir ağırlık verilmemiştir. Gelişme hızı olarak öngörülen % 7, imalât sanayii alt sektörleri içinde en düşük olan gelişme hızıdır. Bunun ana nedeni, planın hazırlandığı 1962-1963 yıllarında, dokuma ve giyim sanayii dallarında, etkisini dünya ölçüsünde duyuran bunalımdır. Bu yüzden plan, yeni fabrika yapımı yerine, mevcut âtıl kapasitenin kullanılmasına ve ürün kalitesini yükseltmeye yönelik girişimlere ağırlık vermiştir.

1967 yılında, planın öngördüğü üretim hedefleri aşılmıştır. Dönem içinde en hızlı gelişme % 50 lik üretim artışıyla örme mamullerinde, en yavaş gelişme ise % 5 lik üretim artışıyla yünlü dokumada olmuştur. İpekli, suni ve sentetik dokuma, plan hedefini % 52,2, örme mamulleri ise % 500 oranında aşmıştır. 1965 fiyatları bazına göre, (1962=100 alındığında), tekstil sektörü üretim değeri planın öngördüğü 140 indeksini aşarak, 150.1'e varmıştır. 1970 lerden sonra, tekstil sanayiine damgasını vuracak pamuk ipliği üretimi de, bu dönem içinde % 42 oranında artmıştır.

I. BYKP'nda özel bir ağırlık verilmediği halde, tekstil sektöründe plan hedeflerinin aşıldığını görmekteyiz.

II. BYKP'nda tekstil sanayii üretiminin % 8,9'luk bir artış göstermesi öngörülmüştür. Bu oran, bir önceki planlı dönemin % 7'lik artış hızından yüksektir. Planın 1972 yılı için hedef olarak öngördüğü 152.7'lik üretim değeri, aynı dönemde imalât sanayiinde amaçlanan 162,5'den az olmakla birlikte, tekstil sanayii artık imalât sanayii içinde önemini arttırmış durumdadır.

1972 yılında, pamuklu dokuma dışında tüm mallarda üretim hedefleri aşılmıştır. 1965 fiyatları bazına göre, 152.7 olarak öngörü-

len üretim değeri aşılarak 157.2' ye varılmıştır. Bu dönem boyunca da, I. BYKP dönemindeki eğilimler devam etmiş, örme mamulleri üretimi en hızlı artan, yünlü dokuma ise üretimi en yavaş artan mallar olmuştur. Üretimi 136 bin tondan, 210 bin tona yükselen pamuk ipliğinde de, % 54.4 oranında bir artış vardır.

1972-1973 yılları arasında gelişmenin en çarpıcı özelliği, tüm I. BYKP döneminde 40 bin ton artan pamuk ipliği üretiminin yalnızca 1972-1973 döneminde 50 bin ton artmasıdır. Yün ipliği üretimi de büyük artış göstermiş, 35 bin tondan 42 bin tona çıkarak bir yılda % 20 artmıştır Bu gelişme de daha önceki dönemlerdeki gerçekleşmelerin çok üstündedir.

1962-1973 yılları arasında büyük gelişme gösteren tekstil sanayiinin üretim değeri 4 kata yakın artarak 1962=100 alındığında, 1973=161 olmuştur.

KURULU KAPASİTE ÜRETİM HEDEFLERİ

Tekstil sanayiinin iki tipik ürünü olan pamuk ipliği ve yün ipliği sanayilerinin 1965-1972 yılları arasında kapasite açısından gelişmeleri aşağıda verilmiştir.

Adana'da 1973 te yapılan «Pamuklu Tekstil Sanayii ve Pamuk İhracatımız» konulu panelde, ilgililerce teşvik tedbirlerine göre, 1973 te devreye girecek iğ sayısının 223.000, 1974 te ise 640.000 olduğu ifade edilmiştir. Panele katılan sanayiciler ise yeni devreye girecek iğ sayısının 1973 te 155. 000, 1974 de ise 620.000 olduğunu bildirmişlerdir. Bu konuda yapılan başka bir çalışma ise teşvik tedbirlerine göre devreye girecek iğ sayısının 1973 de 273.760, 1974 de 724.997, 1975'de 175.098 olduğunu hesaplamaktadır. (2) Teşvik tedbiri verilmiş bu yeni kapasitelerin, belirtilen yıllarda devreye girdiğini kabul edersek, 1974'de pamuk ipliği üreten iğ sayısı 2.448.757 olmaktadır. Bu sayıya 1973 yılında belli olmuş, teşvik tedbiri almış yatırımların 1975 ve 1976 da devreye sokacakları yeni iğler de eklenirse, 1977 yılında pamuk ipliği dalında kurulu iğ kapasitesi 2.638.855 olacaktır. Bu sayı Devlet Planlama Teşkilâtının 1977 için tahmin ettiği iğ sayısı olan 2.600.000'e yakındır. Ne var ki, bu hesaplamalar pamuk ipliği sanayiinde teşvik tedbirleri uygulamasının duracağı ve 1975 ve 1976 yıllarında, önceki yıllara göre daha az yatırım yapılacağı varsayımına dayanılarak yapılmıştır. Teşvik tedbirlerinin siyasî baskılarla kolayca alınabildiği düşünülecek olursa, bu varsayımın geçersizleşeceğini ve 1977'de Türkiye'de pamuk ipliği üretecek iğ sayısında bir kapasite fazlası doğacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

DPT'nin pamuk ipliğine ilişkin diğer tahminleri ise şöyledir :

	PAMUK İPLİĞİ		YÜN İPLİĞİ	
YIL	İĞSAYISI	TEZGAH SAYISI	İĞ SAYISI	TEZGAH SAYISI
1965	965.644	19.858	251.583	4.200
1967	1.052.000	23.250	256.243	4.300
1971	1.300.000	30.000	292.100	4.500
1972	1.450.000	32.000	292.100	4.500

Kaynak : Sanayi ve TeknolojiBakanlığı, 50. Yılda Türk Sanayii

YIL	ÜRETİM TON	İÇ TÜKETİM TON	İHRACAT TON
1971	200.000	180.000	20.000
1977	365.000	320.000	45.000

Yıllık tüketimin 320 bin tona ulaşması için, iç tüketimin yılda ortalama % 9 oranında artması gerekmektedir. Artan işsizlik ve pahalılık altında ezilen, elinde avucundaki yitip giden emekçi halkın, böylesine bir tüketim artışını nasıl sağlayacağı merak konusudur. Tekstil konusunda uzun yıllar çalışmış bir uzmanın sözleri tüketim eğiliminin nasıl olabileceğini açıklamaktadır. «Dünya nüfusu yılda ortalama % 2 artarken tekstil liflerine talep yılda ortalama % 4 dolaylarında artmaktadır. Nüfus artışına ek olarak % 2 dolaylarında görülen yılda ortalama artış, kişisel gelirlerin artmasından dolayıdır» (3) Yüzde 2 lik artışın Türkiye için de geçerli olacağını varsayarsak, iç tüketim 1977 yılında ancak 213 bin ton dolaylarında olacak ve ihracat düzeyinin öngörülen 45 bin tonun 3.38 katı olan 152 bin tona yükseltilmesi gerekecektir.

Pamuk ipliği üretim kapasitesinde öngörülen bu dev artışa karşı pamuklu dokuma dalında önemsiz artışlar beklenebilir. DPT 1971 yılında 24.500 olan pamuklu dokuma tezgah sayısının 1977 de 41.000'e, üretiminse 950 milyon metreden, 1.600 milyon metreye çıkacağını tahmin etmektedir.

III. BYKP'na göre tekstil sektörünün üretiminin yılda ortalama % 8.6 hızla, 1977 yılında 1972'ye göre toplam % 50.8 artması planlanmıştır. Amaçlanan bu toplam artışlar: İpekli, suni ve sentetik dokumalar için % 80, pamuk ipliği için %65.2, örme mamülleri için % 55.5, pamuklu dokuma için % 53.9, yün ipliği için % 36.2, yünlü dokuma için % 36 ve el dokuma halı için %31.5 dir. Görüldüğü gibi en fazla artış, emperyalizme bağımlılığın daha belirgin olduğu sentetik ve suni dokumalarla, pamuk ipliğindedir.

Pamuk ipliğinde iğ sayısı I. BYKP döneminde sadece % 3.4 artarken, II. BYKP döneminde % 29.8 artmış; III. BYKP döneminde ise % 79.3'lük bir artış öngörüldüğünden, pamuk ipliği özel bir önem kazanmıştır.

I. BYKP döneminde % 19.1, II. BYKP döneminde % 15.6 artış gösteren pamuklu dokuma kurulu tezgah kapasitesinde, III. BYKP döneminde % 67.3'lük bir artış öngörülmektedir.

Kurulu kapasitesi ve üretiminde büyük artışlar görülen tekstil sanayiinin toplam imalât sanayii içindeki yeri 1967'de % 14.7 iken, 1970'de % 7.3'e düşmüş, 1972 de ise % 11.4 e yükselmiştir. İstikrarsız bir çizgi izlemiş olmasına karşın, 1972 den sonra özellikle pamuk ipliği alanında yaratılacak yeni kapasitelerle, tekstil sanayii; büyük bir olasılıkla, toplam imâlat sanayii içindeki önemini daha da arttıracaktır. İhracatta tekstil sanayiinin toplam sanayi ürünleri ihracatı içindeki yeri ise çok daha yüksektir; % 25 dolaylarındadır.

FİRMA ÖLÇEKLERİ AÇISINDAN TEKSTİL SANAYİİNDEKİ GELİŞME

Geri bıraktırılmış ülkeleri kendine bağımlı kılan emperyalizm, bu ülkelerdeki komprador

burjuvaziyi ortak yatırım yoluyla yerli tekelci sermayeye dönüştürmektedir. «Emperyalizm genel bunalımının üçüncü döneminde azgelişmiş ülkeler açısından içsel bir olgu olmuştur. Bütünleşerek geliştirdiği yerli tekelci burjuvazi ve işbirliğine gittiği büyük tefecibezirgan ve toprak ağaları ile hakim ittifak içindedir.» (4)

Geri bıraktırılmış bir ülkede emperyalizmin iç olgu haline dönüşmesinde dış dinamikler etkindir. Kapitalizm kendi doğal gelişmesini sürdürememiş, emperyalizm tarafından yönlendirilmiş, biçimlendirilmiştir.

Genelde tekelci yapı, Türkiye'de birçok sanayi kolları için geçerlidir. Az sayıda firma, piyasayı denetim altında tutmakta, fiyatları istedikleri düzeyde belirlemektedirler. Tekstil sanayiinde bu anlamda bir tekelleşme yoktur. Sektördeki büyük ölçekli firmalar giderek ağırlıklarını duyurmakla birlikte, küçük üretim de büyük ölçüde mevcuttur. Hatta sayıca tüm işyerlerinin % 90'nını aşkın bir bölümünü küçük işyerleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, toplam işyerlerinin sayıca ufak bir yüzdesini oluşturan büyük işyerleri, sektördeki işçilerin çoğunluğunu çalıştırmakta, katma değerin çok büyük bir bölümünü yaratmaktadırlar. 1963 ve 1970 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına bakacak olursak, dokuma ve giyim sanayiindeki durumu şöylece özetleyebiliriz.

ÜCRETLİLERİN YILLIK KATMA ORTALAMASI DEĞER

YIL : 1963	Sayı	%	Sayı	%	TL	%
Büyük işyerleri	711	6.5	95.046	87.2	1.422.384	89
Küçük işyerleri	10.197	93.5	13.965	12.8.	169.569	11
Yıl: 1970						
Büyük işyerleri	1.040	11	129.968	95	3.398.840	94
Küçük işyerleri	7.444	89	6.690	5	237.093	6

(Not : 10 dan fazla işçi çalıştıran işyerleri büyük işyerleri olarak sınıflandırılmıştır.)

1963 yılında toplam işyerlerinin ancak % 6.5'ini oluşturan büyük işyerleri, bu dalda çalışan işçilerin % 87.2'sini çalıştırmakta ve katma değerin % 89'unu yaratmaktadırlar. 1963-1970 döneminde büyük işyerlerini sayısı 329 artarak toplam işyerlerinin içinde ki, payı % 11'e yükselmiş, küçük işyerleri sayıca azalarak, işyerlerinin % 89'unu oluşturmuşlardır. Toplam işyerlerinin sayıca ancak % 11'i olan büyük işyerleri sektördeki tüm işçilerin % 95'ini istihdam ederek, sektör katma değerinin % 94'ünü yaratmışlardır. Küçük işyerlerinin tasfiye oluşu ise şu sayılarla kanıtlanabilir.

DOKUMA VE GİYİM SANAYİİ KÜÇÜK İŞYERLERİ DAĞILIMI

Büyüklük	1963'te işyeri sayısı	1970'de işyeri sayısı	Azalma %
1 — 2 kişi	6303	5265	16,46
3 — 4 kişi	2552	1842	27.48
5 — 9 kişi	1136	667	41.28

Küçük işyerleri % 22.1 oranında tasfiyeye uğramışlardır.

10 DAN FAZLA İŞÇİ ÇALIŞTIRAN İŞYERLERİNİN 1.11.1963'DE DAĞILIMI

Çalışan işçi sayısı	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500-999	1000+
İşyeri sayısı	274	227	88	43	32	20	27
Bu işyerlerinde çalışan toplam işçi sayısı	5123	11329	7114	6259	10390	14710	50314

Toplam büyük işyerlerinin sayı olarak ancak % 5.1'ini oluşturan 500'den fazla işçi çalıştıran işyerleri, toplam işçilerin % 62. 18'ini çalıştırmaktadır.

Görüldüğü gibi sektörde kapitalizmin yasaları hızla işlemekte, küçük işyerleri tasfiye olmakta, büyük ölçekteki firmalar egemen duruma geçmektedirler. 1963'te imâlat sanayii büyük işyerlerinde çalışan ortalama işçi sayısı 99'iken bu sayı dokuma sanayiinde 130'dur. Aynı yıl, Türkiye'de 1000'den fazla işçi çalıştıran 60 işletmenin 27'si (% 47.5'i), bu sektördedir.

Kamu sektörü tekstil dalında, 1963 yılında mevcut büyük 711 tesisin 22'sine sahipti, üretimin % 24'ünü sağlıyordu. Özel sektörün 689 işyeri ise üretimin geri kalan % 76'sını karşılıyordu. 1973'e gelindiğinde, durum değişmişti. Kamu sektörünün 42 tesisi üretimin yalnızca % 11'ini sağlarken, özel sektör % 89'unu karşılıyordu.

II. BYKP'da yeralan «Devletin ancak özel sektörün yapamıyacağı işlere girişmesi ve eskiden yatırım yapıp özel sektörle beraber üretim yaptığı alanlarda yeni yatırım yapmaması» ilkesine titizlikle uyulmuş ve tekstil sanayii, büyük ölçüde yerli sermayeye devredilmişti. Örneğin Türkiye'nin en büyük sermaye gruplarından olan Sabancı Holding'in tekstil alanında tesisleri ve üretim konuları şöyledir: Bossa (iplik, dokuma), Pilsa (çuval-kanaviçe), Sasa (sentetik elyaf), İslon (naylon iplik), Teksa (çeşitli cins iplik). Yine Sabancı Holding'e bağlı olarak kurulmak üzere olan Yünsa, yünlü tekstil ürünleri üretecektir. Bankalardan, İş Bankasının da Balıkesir Mensucat'ta % 34.6, İpekiş Mensucatta % 89. 3 oranında hissesi vardır. İş Bankası sentetik elyaf üretecek tesislere de yatırım yapmayı unutmamıştır. Aksa Akrilik Kimya Sanayiinde hissesi % 10, Polylen Sentetik İplik Sanayiinde % 12 dir.

Tekstil sektörü, yurdumuzdaki dışa bağımlı çarpık kapitalizme özgü bazı özellikleri de içermektedir. Doğal gelişmesini sürdürmüş bir kapitalist yapıda etkin olan sanayii sektörü ticarete de egemen olarak, toptancı-tüccar ilişkisini geri plana itmekte ve kendi dağıtım örgütlerini kurmaktadır. Türkiye'de ise bunun aksine örnekler vardır. Sanayiin ürettiği mallar, tüketiciye toptancı- tüccar kanalıyla ulaşmaktadır. Bu olgu tekstil sanayiinde de gözlemlenebilir. Büyük kumaş firmaları olan Yeni Tekstil-Herko, Altınyıldız, Güney Sanayii vb., doğrudan tüketici için üretim yapmak yerine, üretimlerini yıl başında bağlantı yaptıkları, büyük toptancı-tüccarların istemleri doğrultusunda sürdürmektedirler. Aradaki toptancı-tüccar kârı nedeniyle, üretilen mallar tüketiciye daha da pahalıya satılmaktadır.

Gümüşsuyu, Atlas, Sezak, Sermest gibi büyük fabrikaların yanısıra halıcılıkta da toptancı tüccarlar için üretim yapılmakta-

dır. Birçok küçük üretici, el tezgahlarında, ürettiklerini kendilerinden ucuza kapatıp, halka pahalıya satan tüccarlar için üretim yapmaktadır.

Taşıdığı bu çarpıklıklara karşın, gerek yaratılan katma değerin ve üretimin büyük bir bölümünü sağlaması açısından, gerekse çalıştırılan işçi sayısı açısından, büyük ölçekli işyerlerinin tekstil sanayindeki kapitalist ilişkilerin belirleyici ögeleri oldukları söylenebilir.

FİYAT YAPISI

Tekstil alanında üretim yapan kamu kuruluşu Sümerbank'tır. Sümerbank özel sektörle rekabet edebilir konumdadır. Ürettiği malların kalitesi özel sektörünkilerden hiç te aşağı kalır değildir; hatta daha üstün kalitede olduğu bile söylenebilir.

Tekstil ürünlerinin imalinde, maliyette en önemli ögeyi hammadde ve sınai maliyet oluşturmaktadır. İşçiliğin maliyetteki payı ise daha azdır, düşüktür.

1972 yılında Sümerbank'ın ürettiği kaput bezinde maliyeti oluşturan ögelerin dağılımı şöyleydi: Hammadde % 42, Sınai maliyet % 25, İstihsal vergisi % 17, İşçilik % 16. Yünlü serj de ise hammadde maliyetin % 37'sini, sınai maliyet % 23'ünü, istihsal vergisi % 23'ünü, işçilik % 16'sını, yardımcı hammadde % 1'ini oluşturuyordu.

Tekstil sanayinin iki tipik örneğinde maliyette işçiliğin payı % 16 dolaylarındadır. Sayıların yalnızca Sümerbank için geçerli olabileceği sanısına kapılınmaması için, Tekstil İşverenleri Sendikasının kayıtlarına bakmakta yarar var. (5) Tekstil sanayicilerine göre kombine tesislerde maliyette işçiliğin payı 1968'de % 22, 1969'da % 26'dır. Pamuklu dokuma tesislerinde işçilik maliyetin 1968'de % 14'ünü, 1970'te % 21'ini oluşturmaktadır. Pamuk ipliği daha yoğun emek gerektirdiğinden işçilik payı daha yüksektir. Maliyette işçiliğin payı 1968'de % 25, 1970'de % 31'dir. İşçiliğin maliyetteki payının % 20 dolaylarında olduğu görülmektedir. Dokuma sanayiinde ücretler imâlat sanayiine göre daha düşüktür. Dokuma dalında, işçiliğin maliyetinin kendileri için devlete kıyasla daha yüksek olduğunu söyliyen sermayecilerin iddialarının aksine devlet kesiminde ortalama işçi ücretleri daha yüksektir.

ÜCRETLER
(Yıllar)

İMALAT SANAYİİ	1967	1968
Devlet	33.27	35.16
Özel kesim	25.52	29.33
Ortalama	28.82	31.20
DOKUMA SANAYİİ		
Devlet	28.73	29.32
Özel sektör	22.12	24.09
Ortalama	24.41	25.96

Kaynak : Türkiye Pamuklu Dokuma Endüstrisi MPM Yayınları No: 125

Dokuma sektöründe 1963-1968 döneminde ücretlerde, özel kesimdeki % 50.8 lik artış devlet sektöründeki % 53 artıştan azdır. İmâlat sanayiine oranla tekstil dalında ortalama ücretler daha düşüktür. Bu olgu, sektörün emek -yoğun bir sektör olmasına, çok sayıda düz işçi çalıştırmasına, sendikal mücadeleye daha geç katılan kadın işçilerin bu sektörde büyük ölçüde çalışmalarına ve işkolundaki sendikaların niteliğine bağlanabilir.

1972 yılına göre Sümerbank'ın ürettiği bazı malların satış fiyatları ile piyasa emsal fiyatı arasındaki ilişki yüksek kârları açıklayacaktır.

MAL	Sümerbank 1972 satış fiyatı	Piyasa emsal fiyatı	Fark %
1. Kaput bezi	3.40	7.50	120
2. Basma	4.85	8.00	65
3. Pazen	6.50	13.75	111
4. Hasse	6.50	15.00	130
5. Serj	96.00	150.00	56
6. Ceketlik Kumaş	120.00	175.00	46
7. Fantazi Kumaş	185.00	300.00	62

Kaynak : Sümerbank Çalışma Raporu 1973.

Toptancı tüccarlara verilen paylarla fiyatları daha da artan tekstil ürünleri, halka, Sümerbank fiyatlarına göre % 130'a varan kârlarla satılmaktadır.

Maliyetler hiç de sermayecilerin söylediği kadar yüksek değildir. Eğer göreli bir fazlalık varsa, bu da herhalde işçi ücretlerine bağlanamaz. Tekstil işkolunda kamu kesiminde kapasite kullanımı % 84'iken, bu özel sektörde % 73'tür. Düşük kapasite kullanımıyla maliyetler yükseliyorsa bu bilinçli olarak yapılmaktadır. Yüksek kârlarla çalışma düzenine gerekçe aranmaktadır. Hem düşük kapasiteyle çalışıp bazı malları az üreteceksin, hem de maliyetlerin yükseldiğinden dem vurarak % 130'a varan kârlarla mal satacaksın.

İŞTE TEKSTİL SANAYİCİLERİNİN YAPTIĞI BUDUR!

Sorunun diğer yönü, Sümerbank'ın sanayicilerin çıkarları doğrultusunda işletilmesidir. Sümerbank doğrudan tüketim için üretimin yanısıra, özel sektör grupları için de üretim yapmaktadır. Sümerbank'tan bu malları ucuza alan büyük firmalar kenarına kendi damgasını vurduktan sonra, bu malları fahiş fiyatlarla satmaktadır. Böylece iktisadî bir kamu kuruluşu olan Sümerbank, sermayeye pompa görevini yerine getirmektedir. 1972 yılı içinde Sümerbank'ın maliyetlerinde artışlar olmuş ama bağlantılar yılbaşında yapıldığı için Sümerbank pahalıya mal ettiği ürünleri de eski fiyatlarıyla sermayecilere aktarmış ve bu yüzden büyük zarara uğramıştır. Doğal olarak sermayecilere sunulan bu yağlı ekmeğin bedeli halkın cebinden çıkmaktadır.

Sümerbank'tan sermayenin yanısıra tefeci-bezirgânlar da mahir biçimde yararlanmışlardır. Sümerbank mağazalarından aldıkları metrelerce kumaşı, iki katına satıp, Allaha ve devlete şükretmişlerdir .

Sümerbank'ın sermaye yara-

lımlardan kolayca etkilenir ve fiyatların uzun dönemde artış hızı yavaştır. Yatırım malları için durum tam tersine olduğundan tekstil dalındaki ilerleyişin o anlatıldığı denli görkemli olmadığı sonucu ortaya çıkar.

AET İLE İLİŞKİLER

Yurdumuz AET'ye katılma dönemindedir. Habire söylenegelen, AET'ye göre tekstil dalında daha avantajlı oluşumuzdur. Ne var ki AET ile bütünleşildiğinde, tekstil sanayii kaçınılmaz olarak bir sarsılma geçirecektir. Bunun nedenlerini ise şöyle sıralayabiliriz:

1) Türkiye'de ortalama tesis kapasitesi AET ülkelerindekilere göre daha küçüktür. Düşük kapasiteli bir tesisin ise yüksek kapasiteli bir tesisle aynı ekonomi içinde çalışması mümkün değildir. Yüksek kapasiteli bir tesiste maliyetler daha düşüktür.

2) Ortalama ölçeğin AET çapı için yeterli olmaması sonucu, sektörde varolan büyük sayıdaki küçük üretim tasfiye olacak, tekel durumundaki büyük tesislerse dev AET firmaları ile bütünleşeceklerdir.

3) Birçok tekstil ürününün kalitesi düşüktür. Uluslararası standartlara uymamaktadır.

4) Türkiye'deki tekstil firmaları modern işletmecilik anlayışıyla çalışmamaktadır.

Sonuç olarak denebilir ki:

«TEKSTİL SANAYİİ EMEK - YOĞUN TEKNOLOJİ KULLANAN BİR SEKTÖR OLUP TÜKETİM MALLARI ÜRETMEKTEDİR. GERÇEK SANAYİLEŞME İSE ANCAK YATIRIM MALLARI ÜRETECEK TESİSLERİN KURULMASIYLA MÜMKÜNDÜR. HAMMADDESİNDEN TUTUN DA ARAMALINA, ARAMALINDAN SON ÜRÜNÜNE DEĞİN EMPERYALİST DENETİM ALTINDA BİR SEKTÖR OLAN TEKSTİLDE GELİŞMİŞ OLMAK SANAYİLEŞMEK DEĞİLDİR.»

TEKSTİL SANAYİİNDE SON BUNALIMIN NEDENLERİ

İlkin, bugün tekstil sanayinde görülen bunalımı, sanayicilerin nasıl tanımladıklarını görelim. «Tekstil sanayii, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kriz geçiriyor. Bugün hammadde parası bulmakta güçlük çekiyoruz. Elimizde çok fazla stok mamulümüz var. Stokları kısmen de olsa eritmek ve hammadde için yeterli parayı sağlamak zorundayız. İşçilerin toptan izne çıkmaları, sorunumuzu çözümleyecek, bize bu konularda imkân verecektir.» (16 Nisan 1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Tekstil sanayiinde başgösteren bunalım büyük gürültülere neden olmuştur. İşverenler bunalımı neden göstererek, toplu sözleşme döneminde olan işçilerin istedikleri hakları vermemektedirler. Toplu sözleşme görüşmeleri sonuçsuz olunca taraflar lokavt ve grev kararı almışlardır.

Lokavtlar tekstil dalına yatırım yapmış olan tekelci sermaye için bulunulmaz fırsattır. Lokavtlar süresince fabrikalar çalışmıyacağından, ellerindeki stoklar eriyecektir. Bütün işkolunda uygulanan lokavt sonucu, tüm işyerlerindeki işçilere ödenek vermek zorunda olan sendikalar güçsüzleşecek, kasaları boşalacaktır. Lokavttı, bunalımdı diye estirilen fırtınada, yeni toplu sözleşmede sağlanacak haklardan yararlanmamaları için çok sayıda kıdemli işçinin işine son verilecektir.

Tekstildeki bunalım birçok değişmelere yolaçmıştır. Tekstil sektörünün çeşitli kesimlerinde ü-

tür. Başka bir çalışma ise iğ adedindeki azalışın Almanya için % 30, Fransa için % 34, İtalya için % 9, Hollanda için % 46, Belçika için % 28 olduğunu söylemektedir(7). Bu kapasite azalmalarının doğuracağı üretim açığı geri bıraktırılmış ülkelerde kurulan tekstil sanayiinin üretimiyle karşılanacaktır. Bu süreç içinde metropol ülke sanayileri kârlılığı daha yüksek olan elektro-teknik, petrokimya, silâh, ve uzay sanayilerine daha etkin ve yoğun biçimde yöneleceklerdir.

Sömürülen ülkede kurulan sanayi dalları hammadde açısından emperyalizme bağımlı olduğu gibi, yatırım malları ve bilgi açısından da ana metropole muhtaç durumda olacaktır. Tekstilde gözlemlenen bu durum, diş macunundan tutun da radyo ve buzdolabı gibi dayanıklı tüketim malları üreten sanayi dalları için de sözkonusudur.

Üretimin büyük bir bölümü emperyalist metropollerin gereksinmelerinin karşılanması amacıyla ihracata yönelik tekstil sektörünün ihracat değeri 1963-1971 yılları arasında 12 kat kadar artmıştır. Bu hızlı gelişmenin sonucu sektör ihracatının gerek sanayi ihracatı gerekse genel ihracat toplamı içerisindeki payı artmıştır. 1963 yılında sanayi ürünleri ihracatı toplamının % 4.7'sini, genel sanayii ihracat toplamının % 0.8'ini oluşturan sektör ihracatı; 1970'de sanayi ürünleri ihracatının % 25'ini, toplam ihracatın % 4.3'ünü, 1971'de ise sanayi ürünleri ihracatının % 25.7'sini, toplam ihracatın ise % 5.5'ini oluşturmuştur. Aynı dönemde toplam sanayi ürünleri ihracatının toplam ihracata olan oranı % 2.1 bir artış göstererek % 21'e varırken, tekstil ürünleri ihracatının toplam ihracata olan oranı % 4.7 artarak % 0.8'den % 5.5'e yükselmiştir. Tekstil ürünlerinin toplam ihracat içindeki payının artışı, toplam sanayi ürünlerinin artış hızının iki katından fazladır .Yine aynı dönem için tekstil ürünleri ihracatı 12.23 katına ulaşırken, toplam sanayi ürünleri ihracatı 2.2 katına, genel ihracat toplamı ise 1.83 katına ulaşmıştır.

Tekstil sanayiinin diğer ilginç bir özelliği ise taşaron niteliğinde oluşudur. Emperyalist metropollerde üretimi sürdüren tekstil işyerlerinin gereksinmeleri sömürülen ülkelerin üretiminden karşılanacaktır. Bunun açık bir örneği pamuk ipliğidir. Pamuk ipliği pamuklu dokuma sanayiinin temel hammaddesidir. Türkiye tekstil sanayiinde yoğunluk giderek pamuk ipliğinde artmaktadır. (1961: 100 kabul edilirse pamuk ipliği ihracatı 1971'de 4935'e yükselmiştir.) Nitekim 1970'te pamuk ipliği toplam tekstil ihracatının % 57.5'ini, toplam sanayi ürünleri ihracatının ise % 14.4'ünü oluşturmuştur. Pamuk ipliğinin toplam ihracat içindeki yeri 1970'te % 2.5'dir. 1971 de ise pamuk ipliği tekstil ihracatının % 13.1'i ve toplam ihracatın % 2.8'idir. Pamuk ipliği ihracatı tamamına yakın bir bölümüyle OECD ülkelerine yöneliktir. 1970' de ihracatın % 91.19'u, 1971'de % 96.98'i bü ülkelere yapılmıştır. Ortak Pazar memleketlerine yapılan ihracat ise toplam pamuk ipliği ihracatının 1970'de % 74.22'si ve 1971'de ise % 89.86'sıdır (8) **Pamuk ipliği sanayiinin emperyalist metropolün taşaronluğunu üstlendiği apaçıktır..**

Tekstil ürünleri ihracatındaki bu artış ilk bakışta fazla gibi gözükebilir. Kişiyi «Ne iyi tekstil dalında uzmanlaşmışız» sanısına götürebilir. Yalnız şunu hatırlatmak zorundayız. Tüketim mallarının piyasası istikrarsızdır; buna-

lımlardan kolayca etkilenir ve fiyatların uzun dönemde artış hızı yavaştır. Yatırım malları için durum tam tersine olduğundan tekstil dalındaki ilerleyişin o anlatıldığı denli görkemli olmadığı sonucu ortaya çıkar.

AET İLE İLİŞKİLER

Yurdumuz AET'ye katılma dönemindedir. Habire söylenegelen, AET'ye göre tekstil dalında daha avantajlı oluşumuzdur. Ne var ki AET ile bütünleşildiğinde, tekstil sanayii kaçınılmaz olarak bir sarsılma geçirecektir. Bunun nedenlerini ise şöyle sıralayabiliriz:

1) Türkiye'de ortalama tesis kapasitesi AET ülkelerindekilere göre daha küçüktür. Düşük kapasiteli bir tesisin ise yüksek kapasiteli bir tesisle aynı ekonomi içinde çalışması mümkün değildir. Yüksek kapasiteli bir tesiste maliyetler daha düşüktür.

2) Ortalama ölçeğin AET çapı için yeterli olmaması sonucu, sektörde varolan büyük sayıdaki küçük üretim tasfiye olacak, tekel durumundaki büyük tesislerse dev AET firmaları ile bütünleşeceklerdir.

3) Birçok tekstil ürününün kalitesi düşüktür. Uluslararası standartlara uymamaktadır.

4) Türkiye'deki tekstil firmaları modern işletmecilik anlayışıyla çalışmamaktadır.

Sonuç olarak denebilir ki:

«TEKSTİL SANAYİİ EMEK - YOĞUN TEKNOLOJİ KULLANAN BİR SEKTÖR OLUP TÜKETİM MALLARI ÜRETMEKTEDİR. GERÇEK SANAYİLEŞME İSE ANCAK YATIRIM MALLARI ÜRETECEK TESİSLERİN KURULMASIYLA MÜMKÜNDÜR. HAMMADDESİNDEN TUTUN DA ARAMALINA, ARAMALINDAN SON ÜRÜNÜNE DEĞİN EMPERYALİST DENETİM ALTINDA BİR SEKTÖR OLAN TEKSTİLDE GELİŞMİŞ OLMAK SANAYİLEŞMEK DEĞİLDİR.»

TEKSTİL SANAYİİNDE SON BUNALIMIN NEDENLERİ

İlkin, bugün tekstil sanayinde görülen bunalımı, sanayicilerin nasıl tanımladıklarını görelim. «Tekstil sanayii, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kriz geçiriyor. Bugün hammadde parası bulmakta güçlük çekiyoruz. Elimizde çok fazla stok mamulümüz var. Stokları kısmen de olsa eritmek ve hammadde için yeterli parayı sağlamak zorundayız. İşçilerin toptan izne çıkmaları, sorunumuzu çözümleyecek, bize bu konularda imkân verecektir.» (16 Nisan 1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Tekstil sanayiinde başgösteren bunalım büyük gürültülere neden olmuştur. İşverenler bunalımı neden göstererek, toplu sözleşme döneminde olan işçilerin istedikleri hakları vermemektedirler. Toplu sözleşme görüşmeleri sonuçsuz olunca taraflar lokavt ve grev kararı almışlardır.

Lokavtlar tekstil dalına yatırım yapmış olan tekelci sermaye için bulunulmaz fırsattır. Lokavtlar süresince fabrikalar çalışmıyacağından, ellerindeki stoklar eriyecektir. Bütün işkolunda uygulanan lokavt sonucu, tüm işyerlerindeki işçilere ödenek vermek zorunda olan sendikalar güçsüzleşecek, kasaları boşalacaktır. Lokavttı, bunalımdı diye estirilen fırtınada, yeni toplu sözleşmede sağlanacak haklardan yararlanmamaları için çok sayıda kıdemli işçinin işine son verilecektir.

Tekstildeki bunalım birçok değişmelere yolaçmıştır. Tekstil sektörünün çeşitli kesimlerinde ü-

retim yapan tekelcilerle, tekel dışı kalmış kesimler arasındaki çelişkiler keskinleşmiş, açığa vurmuştur. Tekelcilerin ağırlıkta olduğu Tekstil İşverenleri Sendikası, tekel dışı kesime sözünü dinletememiştir. Nitekim, işveren sendikasının kesin emrine karşın Bursa'daki işverenler üretimi durdurmamışlardır. Ayrıca farklı dallarda üretim yapan sanayiciler, yün işleyenler, pamuk işleyenler, trikotajcılar vb. arasındaki çelişkiler de gün ışığına çıkmıştır. Bütün bunlar, sermayenin türdeş bir bütün olmadığını, emperyalizmin artan bunalımıyla, nasıl birbirine düşebileceğini göstermiştir.

Değişimin diğer yönü ise sendikaların tavrına ilişkindir. Türk-İş Başkanı birden yırtıcı bir aslan edasıyla kükreyerek etrafa tehditler yağdırmıştır. Herhalde, tekelci sermayenin oyunları, sayın başkana bir gecede malûm olmamıştır. Tekstil işçileri hareketlenmiştir. Tabandan yayılan alevlerin sıcaklığı, bugüne değin sermayeye pek saygıdeğer ifadelerle yaklaşan her türlü sendika liderinin oturduğu koltuğun altını yakmıştır.

Yakmıştır ama, ortalama ücretin asgari ücrete yakın bir sektör olduğu tekstilde, toplu sözleşme fırtınaları alınan düşük zamlarla geçiştirildikten sonra ,eski taslar eski hamamlarda kullanılır olmuştur. İşverenler şu günlerde, toplu sözleşmeleri ileri sürerek, ürettikleri malların fiyatlarını arttırmak istemektedirler. Geçen yıl ucuza alınan pamuğu işleyen, kârların zaten çok yüksek olduğu bir sektörde, sanayiciler son toplu sözleşmelerden doğan ufak artışları neden göstererek fiyatlara % 25-30 zam yapmak niyetindedirler. İşçi sınıfının gerçek çıkarlarını savunma savında olan, ilerici görünümlü bazı sendikaların liderlerinin, zam isteğine gerekçe olarak toplu sözleşmeleri göstermede mâhir olmaları ise oldukça ibret vericidir.

Evet, tekstil işkolunda bir bunalım vardır, stoklar birikmiştir. Peki, nasıl olmuştur bu? Önceleri çok kârlı bir yatırım alanı olarak gözüken tekstil sanayii, neden böylesine bir duruma düşmüştür? Tekstildeki bunalım, emperyalizmin genel bunalımından soyutlanamaz. «Batı bugün emperyalizmin genel bunalımında yeni bır çöküntü geçirmektedir. 1957-1958 buhranında başlayan yeni bir özellik, yani işsizliğin artması ve tekelci sermayenin malları için olan talebin düşmesinin yanısıra, fiyatların artması belirleyici olgu olmuştur. Burjuva iktisatçıları ne yapacaklarını bilemez haldedirler. Bir taraftan fiyatlar artmakta, diğer tarafta talep düşmekte ve işsizlik artmaktadır. Uluslararası tekelci sermayenin (emperyalizmin) artık geri çekilecek toprağı kalmamıştır, ama, çekilmeye zorlanmaktadır. Emperyalizm bir batağa düşmüştür, bataktan kurtulmak için çırpındıkça batağa daha fazla batacaktır.(9)

Bataktaki emperyalizm artık son derece duyarlıdır. Sistemin herhangi bir yerinde meydana gelen aksaklık, hızla bütün sistemde ağırlığını duyurmaktadır.

Emperyalist metropollerin isterlerine bağlı olarak geliştirilen bir taşaron sanayii için bunalımdan başka ne olabilir ki? Müteahhit bunalım içindeyse, taşarondan ne beklenebilir ki? Büyük ölçüde metropol ülke pazarlarına yönelik ,alıcı tekellerin isteklerine bağımlı, emperyalistlerin taşaronluğunu üstlenen bir sanayi dalında, böylesine bir bunalım olması doğal değil mi?

Niçin stoklar birikmiştir? Çünkü, kapitalizmin yapısı gereğince plansız bir biçimde tesisler

kurulmuştur. Artan petrol fiyatları nedeniyle maliyeti artan suni ve sentetik tekstil ürünlerinin yerini pamuklu tekstil ürünlerinin rahatça alabileceği sanılarak, pamuklu tekstil alanında hesapsız kitapsız yatırımlar yapılmıştır. Kapitalizmin anarşik üretim biçimi doğrultusunda, daha fazla üretime gidilmiştir. Bu tesislerin üretimi emekçi halkın gereksinimini karşılamaya yönelik değildir. Bu tesislerin üretimi emperyalist metropoller içindir. Ama bugün metropoller sâra tutmuş gibi debelenmektedirler, taşaronları dinleyecek halleri yoktur. Boğucu bir hızla artan yaşam pahalılığının altında ezilen halkın, bu taşaronların üretimini tüketmesi mümkün değildir.

Emperyalizm bataktan kurtulmak için çırpınmaktadır. «Bu son çırpınışlarından biri buhranı azgelişmiş ülkelerin emekçi halklarının sırtına yüklemeye çalışmak olacaktır.» İşte bunun içindir ki tekstil işçileri işten atılmaktadırlar. İşte lokavtlar bunun içindir. Ve iktidarlar, tekstil sanayicilerine krediler açacaktır, rahatlasınlar diye. Kamu kuruluşları hiç ihtiyaçları olmadığı halde, tekstilcilerin tonlarca malını almaya zorlanacaktır. İharacatta vergi iadesi adı altında, sermayeye emekçi halkın canından, kanından alınan vergiler ulufe gibi verilecektir.

TEKSTİL ÖRNEĞİ ORTADADIR. EMPERYALİST - KAPİTALİST SİSTEM İÇİNDE YER ALIP GERÇEK ANLAMDA SANAYİLEŞMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR.

KAYNAKLAR

1) Emperyalist Sömürü Mekanizması, TİB yayınları, No. 9
2) Pamuk İpliği Etüdü, Tümaş, 1973
3) «Türkiye'deki Tekstil Sanayii Politikası İçin Öneri», Erdoğan Arsan, TMMOB Bülteni, sayı: 11
4) 1 sayılı kaynak
5) 2 sayılı kaynak
6) 2 sayılı kaynak
7) 3 sayılı kaynak
8) Nisan 1972 Enformasyon Bülteni, İGEME
9) 1 sayılı kaynak.

T.İ.B. Bültenine Abone Olunuz

Yıllık 15,— TL.

Pul veya posta havalesiyle gönderilebilir.

ÇOKULUSLU TEKELLER VE ULUSLARARASI TEKELCİ SERMAYE TEKELCİ SERMAYE İLE İÇİÇE

2. Baskıları birarada ÇIKTI

Fiyatı : 5,— TL.

ULUSLARARASI KALKINMA KURUMU (AID)

Yardım, II. Dünya Savaşından sonra ABD emperyalizminin başvurduğu bir araçtır. Bu amaçla geri bıraktırılmış ülkelere önce Marshall Planı çerçevesinde ve ABD emperyalizminin çıkarları doğrultusunda yardımlar yapılmıştır. Daha sonra Dış Yardım Kanunu ile kurulan Uluslararası Kalkınma Kurumu (AID) ABD dış yardım programı içinde yer alan ekonomik yardımları düzenleme ve dağıtma görevini üstlenmiştir. ABD Devlet Bakanlığına bağlı olan AID, yardımlarını ABD'nin politik ve ekonomik çıkarlarına göre verir ve Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Export-Import Bank gibi kuruluşlarla işbirliği yapar. ABD dışında kurulan AID misyonları direkt olarak kuruldukları ülkedeki ABD elçisine bağlıdırlar.

AID'nin resmen açıklanan amaçlarından ikisi ise şunlardır:

1 — Yardım gören geri bıraktırılmış ülkede kapitalizmin güçlenmesini ve ülkede ekonomisinde önemli bir role sahip olmasını sağlamak,

2 — ABD sermayesinin yardım verilen ülkede yerleşmesini teşvik etmek ve yatırım yapmak isteyen ABD şirketlerine elverişli koşullar sağlamak. Bu elverişli koşullardan bir tanesi Cooley Fonu' dur. Bu fondan ABD sermayesi çok düşük faizli ve uzun vadeli borç alabilmektedir. (Cooley Fonundan TİB Aylık Bülteninin Mart ayı sayısında ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.)

AID'nin 1958 yılından bu yana Türkiye'ye verdiği krediler incelendiğinde, kuruluşun yukarda anlatılan amaçlara uygun hareket ettiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Tablo - I'de de görüldüğü gibi krediler Devlet Demiryolları, Karayolları, Devlet Su İşleri ve Etibanka verilerek; yol ,su, enerji ve ulaşım gibi alt yapı tesisleri kurulmuştur. Ve böylelikle yabancı sermaye ve onun ülkedeki ortaklarının yapacakları yatırımlar için elverişli bir ortam tesis edilmekte ve krediler doğrudan doğruya Goodyear, Tarım Koruma gibi yerli ve yabancı şirketlere yahut şirketlere yahut da aldığı kredileri özel kesime dağıtan Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına (TSKB) verilmektedir. Ayrıca fizibilite (yapılabilirlik) etütlerine verilen kredilerle, özel kesimin yapmak zorunda olduğu araştırmalara yardım edilmiştir.

Bunun dışında ABD'nin elinde bulunan ihtiyaç fazlası veya artık, kulanım yeri kalmamış malların bir kısmı AID kanalıyla Türkiye ve diğer azgelişmiş ülkelere dolaylı yoldan satılmıştır. 1960-1967 yılları arasında bu yoldan ülkemize bağış adı altında verilen malların ABD'ye maliyeti 66 milyon dolardır. Bu mallara Türkiye görünüşte hiçbir ödeme yapmamıştır. Fakat onarım ve nakil gibi masraflar ülkemiz tarafından karşılanmış ve bu tür masraflar için yardım olarak alınan malların esas değerinin % 28-32'sini tutan bir miktar Türkiye tarafından AID'ye ödenmiştir.

TABLO : I

AID KREDİLERİNİN KURULUŞLARA DAĞILIMI

Kuruluşun Adı	Alındığı Yıl	Tutarı (000 $)	(Faiz yüzdesi)	Vade yılı
TSKB	1958	10,000	5	40
TKİ Zonguldak Tevzii	1959	14,500	5,75	12
MTA Havadan Maden Arama	1959	900	3,5	5
TCDD Muş-Tatvan Demiryolu	1960	6,000	3,5	20
Etibank Enerji Şe.	1960	7,000	3,5	12
EDÇF	1961	148,817	5,75	20
Koruma Tarım Haşerat Öldürücü	1961	3,253	5,75	10
Etibank Sarıyar Santralı	1962	31.300	0,75	40
TCDD Dizel Lokomotifler	1962	1,000	0,75	40
EİKİ Keban-Gökçekaya Fizibi.	1963	350	0,75	40
Fizibilite Etütleri	1963	3,000	0,75	40
Karayolları Makina Parkı	1964	18.100	0,75	40
TCDD Van-Kotur	1964	10,500	0,72—2	40
GoodYear Lâstik T.A.Ş.	1964	2,500	0,75—2	40
TSKB	1964	5,000	0,75—2	40
MTA Havadan Maden Arama	1964	320	0,75—2	40
TCDD Merkezi Trafik	1964	4,400	0,75—2	40
DSİ Gökçekaya Barajı	1964	20,400	0,75—2	40
TKİ Tunçbilek Lavvar Tesisi	1964	1,100	0,75—2	40
DSİ Makina Parkı	1965	5,900	1 —2,5	40
Etibank	1965	6,400	1 —2,5	40
Orman Gen. Md. Kereste	1965	2,750	1 —2,5	40
Etibank Gökçekaya Nakil	1965	7,690	1 —2,5	40
Fizibilite Etütleri	1965	4,000	1 —2,5	40
Etibank Anbarlı Santralı	1966	12,300	1 —2,5	40
TCK Makina Parkı	1966	15,000	1 —2,5	40
Sağlık Bak. Aile Plan.	1966	3,600	1 —2,5	40
TKİ Zonguldak Havzası Kömür Tesis Tevzii	1967	28,100	1 —2,5	40
Atatürk Üni. Tıbbi Teçhizat	1967	2,000	1 —2,5	40
ODTÜ	1967	4,500	1 —2,5	40
Hacettepe Üni. Tıbbi Teçhizat	1967	4,500	1 —2,5	40
MTA, Maden Arama	1967	2,600	1 —2,5	40
EDÇF	1968	14,200	1 —2,5	40
TSKB	1968	7,500	1 —2,5	40
Etibank Karadeniz Bakır	1968	30,500	1 —2,5	40
Tarım Bakanlığı	1968	3,000	2 —2,5	40
EDÇF	1968	12,500	2 —2,5	40
TSKB	1969	5,000	2 —2,5	40

TABLO : II

YILLARA GÖRE AID KREDİLERİ

Yıllar	Dolar Tutarı (Bin Dolar)
1958	10,000
1959	15,400
1960	13,000
1961	152,070
1962	41,300
1963	3,350
1964	62,320
1965	26,740
1966	30,900
1967	41,700
1968	67,700
1969	5,000

Uluslararası tekelci sermaye yatırım ve pazar olanaklarını yitirirken genel bunalımı derinleşmektedir.

HİNDİÇİNİ VE EMPERYALİZMİN ÇÖKEN STRATEJİSİ

Rekabetçi kapitalizm dönemindeki «devrevi nitelikteki» buhranlar emperyalizm döneminde «sürekli bunalıma» dönüştü. II. Dünya Savaşından sonra bilimsel ve teknolojik devrim ile üretici güçler gelişince tekelciler için yatırım ve pazar olanakları bulmak sorunu daha da âcil bir hale geldi, çünkü aynı zamanda dünyanın büyük bir kısmı emperyalist pazarın dışına çıkmış, ulusal kurtuluş savaşları da yükselmeye başlamıştı. Bunun üzerine emperyalistler dünya çapındaki işbölümünü geliştirerek emperyalist-kapitalist sisteme bağlı ülkelerde yatırım yolu ile sömürüye ağırlık verdiler. Bu şekilde o ülkelerde kendi yarattıkları yerli tekelci sermaye ile bütünleştiler, tefeci-tüccar ve büyük toprak sahipleri sınıflar ile işbirliğini de yürüttüler. Böylece bu sömürücü azınlık vasıtasıyla bu ülkelerdeki ilerici hareketlere karşı da tedbir almış oluyorlardı. Önce Vietnam ve sonra bütün Hindiçini'yi saran savaşlar da emperyalizmin sürekli bunalım dönemindeki stratejisi ve buna karşı emekçi halkın yürüttüğü kurtuluş savaşının sonucudur. Emperyalizmin bu şartlar altında sürdürdüğü stratejinin 1958'lerden sonra aldığı özel şekil ise **bölgesel savaşlar** şeklinde ortaya çıktı.

Güney Doğu Asyanın ekonomik ve politik şartları ve 1960-61 krizi Amerika'nın Vietnam'a doğrudan müdahalesi için yeteri sebep olmuştu. Nihayet Amerikan müdahalesinden sonra 1965'lere gelindiğinde 35 çokuluslu Amerikan tekeli de Vietnam'da idi. Caltex ve Esso (Exxon), Vietnam'ın petrol ve benzin dağıtımının % 55'ini sağlıyordu. İsimleri bize hiç yabancı olmayan bu şirketler, Shell şirketi ile 19 milyon dolarlık rafineri inaatı çalışmaları için Vietnam'daydılar. Harvester (IH), Du Pont ve General Electric'in sözleşmeli dağıtıcısı olan American Trading Company, traktör montajı ve lokomotif temininde 10 milyon dolar değerinde iş yapıyordu. RMK-BRJ inşaat konsorsiyumu 1961-72 yılları arasında toplam 1,9 milyarlık sözleşme imzalamışlardı. Bu anlaşma hava alanı, liman, yol, depo v.b. yapım işlerini kapsıyordu. Ford Motor Company'nin şubesi olan Philco, 1957'de Vietnam'da faaliyete geçmiş ve 1968'de (merkezi Tayland'da olan) 200 milyon değerinde bir entegre ve geniş ölçekli komünikasyon sistemi kurmuştu. Ford Motor Company 1980 yılına kadar Asya'da 1 milyar dolara yakın yatırımı hedef almıştı.

Emperyalizm (uluslararası tekelci sermaye), geri kalmış ülkelerde kendisi ile bütünleşecek iktidarları yaratma çabası içinde olmuştur. Vietnam'da da sırasıyla Ngo Dinh Diem, Kao Ki ve Van Tiyö, emperyalistlerin güvenini sağlamış birer bütünleşme aracı olarak önde görüldü. Kamboçya'da ise Sihanuk aynı güveni vermediğinden (18 Mart 1970 darbesi ile) yerini Lon Nol'a bırakmak zorunda kalmıştı.

Vietnam'da 1962'de Diem yatırım yasası ile uluslararası tekelci sermaye geniş imkânlar bulurken 1972 yasası ile de sömürüsünü daha da arttırdı. 1972 yasası ile Güney Vietnam'da kâr transferi serbestleşti, işletme vergisi muafiyeti (15 yıl için) sağlandı, kurumlar vergisi % 10-50 oranında azaltıldı. Yani uluslararası tekelci sermayenin mutlak sömürüsü arttırıldı. Giderek Vietnam'ın (ve Kamboçya'nın) emperyalist-kapitalist sistem içindeki yeri pekiştirilmek istendi.

Fakat bu arada emperyalistler ve onunla bütünleşmiş yerli ortakları, halkın devrimci mücadeledeki kararlılığını va zaferini hesaba katmadıklarından sonuç hiç de düşündükleri gibi olmadı. Emperyalistler bunalımdan çıkmak için çabalarken, aldıkları tedbirler boşa çıkmakta (ulusal kurtuluş savaşları yoğunlaşmakta) ve emperyalizmin bunalımı daha da derinleşmektedir. Bunun sonucunda da öldürdükleri yüzbinleri, napalmle yaktıkları çocukları geride bırakarak yerli ortaklarıyla birlikte kaçmak zorunda kalırlar.

Bağımsızlık mücadelesinde Kamboçya Ulusal Kurtuluş Kuvvetleri ve Vietnam devrimcilerinin zaferi, yıllarca ölümü ve işkenceleri göze alarak savaşmış yurtseverlerin adım adım kazandıkları bir zaferdir.

——————oo●oo——————